

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
Харківський національний університет внутрішніх справ
Кафедра правового забезпечення підприємницької діяльності та
фінансової безпеки
Факультет № 6

МЕТОДИЧНІ МАТЕРІАЛИ
ДО СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ
навчальної дисципліни «Гроші і кредит»
обов'язкових компонент
освітньої програми першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
072 Фінанси, банківська справа та страхування
(Фінансова безпека та фінансові розслідування)

Харків 2023

ЗАТВЕРДЖЕНО

Науково-методичною радою
Харківського національного
університету внутрішніх справ
Протокол від 30.08.2023 р. № 7

СХВАЛЕНО

Вченою радою факультету № 6
Протокол від 25.08.2023 р. № 7

ПОГОДЖЕНО

Секцією Науково-методичної ради
ХНУВС з гуманітарних,
соціально-економічних дисциплін
Протокол від 29.08.2023 р. № 7

Розглянуто на засіданні кафедри правового забезпечення підприємницької діяльності та фінансової безпеки факультету № 6 протокол від 25.08.2023 р. № 7

Розробники: доцент кафедри правового забезпечення підприємницької діяльності та фінансової безпеки факультету № 6 ХНУВС, к.е.н., доцент Фомін Г.Ф.

Рецензенти:

доцент кафедри державно-правових дисциплін юридичного факультету Харківського національного університету імені В.Н.Карізіна, д.ю.н., доцент Солошкіна І.В.;
завідувач кафедри соціальних та економічних дисциплін факультету № 2 Харківського національного університету внутрішніх справ, к.е.н., доцент Ткаченко С.М.

2. Розподіл часу навчальної дисципліни за темами

Номер та назва навчальної теми	Кількість годин відведених на вивчення навчальної дисципліни						Література, сторінки	Вид контролю
	Всього	з них:						
		Лекцій	Семінарські заняття	Практичні заняття	Лабораторні заняття	Самостійна робота		
Семестр № 1								
Тема 1. Сутність і функції грошей	9	2	2	0	0	5	11 с. 5-21; 12, с. 4-18.	
Тема 2. Грошовий оборот і грошові потоки	16	4	6	0	0	6	11, с. 21-38; 12, с. 19-41.	
Тема 3. Грошовий ринок	9	2	2	0	0	5	11, с. 38-57; 12, с. 42-71.	К/р на 15 хвилин
Тема 4. Грошові системи	9	2	2	0	0	5	11, с. 58-72; 12, с. 72-104.	
Тема 5. Інфляція та грошові реформи	14	4	4	0	0	6	11, с. 73-101; 12, с. 105-131.	
Тема 6. Валютний ринок і валютні системи	16	6	4	0	0	6	11, с. 102-138; 12, с. 132-167.	К/р на 15 хвилин
Тема 7. Механізм формування пропозиції грошей та грошово-кредитна політика	14	4	4	0	0	6	11, с. 139-162; 12, с. 168-190.	
Тема 8. Роль грошей у ринковій економіці	9	2	2	0	0	5	11, с. 163-185; 12, с.191-210.	
Тема 9. Теорії грошей	9	2	2	0	0	5	11, с. 186-203; 12, с. 211-231.	К/р на 15 хвилин
Всього за семестр № 1:	105	28	28	0	0	49		залік
Семестр № 2								
Тема 10. Сутність і функції кредиту	15	4	4	0	0	7	11, с. 204-239; 12, с. 232-268.	
Тема 11. Форми, види і роль кредиту	15	4	4	0	0	7	11, с. 240-267; 12, с.269-284.	
Тема 12. Теоретичні засади процента	15	4	4	0	0	7	11, с. 268-281; 12, с. 285-296.	
Тема 13. Фінансове посередництво грошового ринку	15	4	4	0	0	7	11, с. 282-305; 12, с. 296-304.	К/р на 15 хвилин

Тема 14. Теоретичні засади діяльності комерційних банків	15	4	4	0	0	7	11, с. 306-321; 12, с. 305-320.	
Тема 15. Центральні банки в системі монетарного та банківського управління	15	4	4	0	0	7	11, с. 322-335; 12, с. 321-340.	
Тема 16. Міжнародні фінансово-кредитні установи та їх співробітництво з Україною	15	4	4	0	0	7	11, с. 336-349; 12, с. 340-532.	К/р на 15 хвилин
Всього за семестр № 2:	105	28	28	0	0	49		екзамен

3. Методичні вказівки до семінарських занять

Семінарське заняття за темою № 1: «Гроші, їх сутність та функції»

Навчальна мета заняття: усвідомити сутність виникнення грошей та грошей як товару, їх функції та еволюцію форм грошей і грошових відносин.

Час проведення – 2 год.

Навчальні питання:

1. Походження і сутність грошей. Гроші як товар.
2. Функції грошей.
3. Еволюція форм грошей і грошових відносин.

Методичні вказівки

Приступаючи до розгляду цієї теми треба зважити на дві обставини.

По-перше, частина питань теми вже розглядалася у інших курсах, зокрема, у курсі політичної економії. По-друге, кут зору повинен бути спрямований на специфіку курсу «Гроші та кредит», де особливо важливо відслідкувати нові явища у розгляді функцій грошей, зокрема пов'язаних з демонетизацією золота, виникненням нових форм грошей («квазігроші», електронні гроші) і ін.

У зв'язку з цим перед студентами слід поставити питання, які активізують пізнавальну функцію. Наприклад, «чи треба мати золоті запаси для держави, якщо золото демонетизується?» і ін.

Значну увагу треба надати розгляду розмаїття концепцій походження грошей: ідеалістичній, еволюційній, кількісній та ін. На наш погляд, еволюційна концепція найбільш логічно описує виникнення грошей, однак потребує співвідношення з іншими концепціями та визнання окремих недоліків, які згодом будуть розкриті у подальших темах курсу, зокрема таких, як: «Грошовий ринок», «Грошові оборот та грошові потоки» та ін., тобто тлумаченню грошей з позиції їх сучасної теорії.

Для правознавців особливу увагу рекомендуємо надати таким окремим питанням як роль держави у виникненні грошей, різниці повноцінних та неповноцінних грошей, купівельної спроможності грошей та їх якісним особливостям. Для закріплення матеріалу слід заслухати реферат, тема якого рекомендована вище.

Література до теми 1 : основна [1-9], допоміжна [1-8].

Семінарське заняття за темою № 2: «Грошовий оборот та грошові потоки».

Навчальна мета заняття: з'ясувати поняття грошового обороту, сутність його готівкової та безготівкової форми, грошового обігу, грошової маси та методів її вимірювання

Час проведення – 6 год.

Навчальні питання:

1. Грошовий оборот та його структура.
2. Форми грошового обороту (готівковий та безготівковий).
3. Суть та організація грошового обігу. Закон грошового обігу.
4. Грошова маса та методи її вимірювання.

Методичні вказівки

Дана тема має особливість, так як розглядає близькі по суті поняття, що доповнюють одне одного. На мікроекономічному рівні грошовий оборот обслуговує кругообіг індивідуального капіталу підприємств і виступає як його складова частина, а на макроекономічному рівні грошовий оборот обслуговує кругообіг усього суспільного капіталу, виступаючи його складовою частиною.

Фінансово-господарська діяльність суб'єктів грошового обороту поділяється на готівковий та безготівковий, що здійснюється відповідно до законодавства України, причому останній свідомо вважається превалюючим.

Грошовий обіг має внутрішній зв'язок з грошовим оборотом і є рухом грошей як грошей, коли вони обслуговують процес переміщення вартості між суб'єктами економічних відносин, він опосередковує реалізацію товарів і послуг у процесі суспільного відтворення. А закон грошового обігу це економічний закон, відповідно до якого в кожний конкретний момент в обігу може перебувати лише певна, об'єктивно обумовлена сума грошей, яка залежить від внутрішніх і зовнішніх чинників. Тобто суть закону полягає в тому, що кількість грошей, необхідних в обігу, визначається кількістю товарів, що обертається на ринку, при даному рівні цін та середньою швидкістю обігу грошей.

Розмаїття грошових засобів породжують проблему вимірювання грошової маси під якою слід розуміти всю сукупність залишків грошей, що забезпечують обіг товарів і послуг, у всіх їх формах, що знаходяться у розпорядженні суб'єктів грошового обороту у певний момент часу. Для вимірювання грошової маси, що знаходиться в обігу, використовується

грошові агрегати – зобов’язання депозитних корпорацій перед іншими секторами економіки.

Література до теми 2 : основна [1-6], допоміжна [2-9].

Семінарське заняття за темою № 3: «Грошовий ринок»

Навчальна мета заняття:

Усвідомити та зрозуміти поняття грошового ринку та якісну різницю його з ринком товарів та послуг, його інструменти та графічну модель.

Час проведення – 2 год.

Навчальні питання:

1. Сутність та особливості функціонування грошового ринку. Інструменти грошового ринку.
2. Попит на гроші. Пропозиція грошей.
3. Графічна модель грошового ринку. Рівновага на грошовому ринку та процент.

Методичні вказівки

На грошовому ринку гроші виступають в іншому статусі, ніж товар; по-іншому переміщуються між суб’єктами, по-іншому формується їх ціна. На цьому ринку в обмін вступають не просто гроші як звичайний товар, а гроші, як абсолютно ліквідний товар. Тому грошовий ринок – обмін грошей на ліквідні активи по альтернативній вартості, виміряній в одиницях номінальної норми відсотка є певна умовність. По-перше власник грошей не втрачає на них права при їх передачі; по-друге продавець не одержує еквіваленту (додається процент); по-третє, покупець грошей не отримує на них права власності; по-четверте, змінюється статус грошей і мета їх продажі-купівлі (для одержання додаткового доходу).

З цього видно, що такий механізм купівлі-продажу грошей зумовлює особливу роль фінансових інструментів, бо саме вони забезпечують рух грошей на ринку. Ринок грошей є ринком капіталів, розмежування їх умовне, хоч різниця є в термінах купування коштів та цілях їх використання.

На грошовому ринку гроші виступають в іншому статусі ніж товар, по іншому переміщуються між суб’єктами, по іншому формується їх ціна. На цьому ринку в обмін вступають не просто гроші як звичайний товар, а гроші, як абсолютно ліквідний товар.

Грошовим ринком називають особливий сектор ринку, на якому здійснюється купівля та продаж грошей як специфічного товару, формуються попит, пропозиція та ціна на цей товар.

Грошовий ринок – це частина ринку позичкових капіталів, де здійснюються в основному короткострокові (від 1 дня до 1 року) депозитно-позичкові операції, що обслуговують рух оборотного капіталу фірм, установ, держави, приватних осіб.

Специфіка грошей як абсолютно ліквідного товару зумовлює істотну специфіку їх переміщення між суб'єктами грошового ринку.

Метою переміщення грошей на грошовому ринку стає одержання додаткового доходу. Продавець грошей прагне одержати додатковий дохід, що називається відсотком, як плату за тимчасову відмову від користування цими грошима і передачу цього права іншій особі. Покупець грошей має намір одержати додатковий дохід від розширення виробничої чи комерційної діяльності, використавши отриману у своє розпорядження додаткову силу грошей.

Продаж грошей на грошовому ринку виступає у формі передачі цих грошей їх власниками своїм контрагентам у тимчасове користування в обмін на такі інструменти, які надають їм можливість зберегти право власності на ці гроші, та одержати відсоток або дохід.

Купівля грошей на грошовому ринку є формою одержання суб'єктами ринку у своє розпорядження певної суми грошей в обмін на вказані інструменти.

Ціна грошей на грошовому ринку формується у вигляді відсотка.

За своїм характером усі інструменти грошового ринку є певними зобов'язаннями покупців перед продавцями грошей.

Інструментами грошового ринку є казначейські та комерційні векселі, депозитні сертифікати, банківські акцепти, чеки та ін.

Попит на гроші – одне з ключових та найскладніших явищ на ринку грошей. На відміну від звичайного попиту на товарних ринках, який формуються як потік куплених товарів за певний період, попит на гроші виступає як запас грошей, який прагнуть мати у своєму розпорядженні економічні суб'єкти на певний момент.

Якщо такий запас грошей розглядати як елемент багатства, котрим володіють економічні суб'єкти, то попит на гроші можна трактувати як їхнє бажання мати певну частину свого багатства у ліквідній формі.

Пропозиція грошей – друга сила, що у взаємодії з попитом визначає кон'юнктуру грошового ринку. Як і попит на гроші, пропозиція їх є явищем залишку. Суть пропозиції грошей полягає в тому, що економічні суб'єкти у будь який момент мають у своєму розпорядженні певний запас грошей, які вони можуть за сприятливих обставин спрямувати в оборот.

Якщо дві криві – попиту і пропозиції накласти одну на другу в одній системі координат, то одержимо завершену графічну модель грошового ринку.

У ній попит і пропозиція подаються у взаємодії та визначається результат цієї взаємодії: рівень її урівноваження та норма рівноважної ставки %, що відповідає цьому рівню.

Визначальну роль у механізмі ринку грошей відіграє попит на гроші, під яким слід розуміти бажання економічних суб'єктів мати у своєму розпорядженні певний запас грошей на певний момент. Це явище залишку і

має об'єктивний характер, оскільки визначається під впливом факторів, що діють у реальній економіці, — зміни обсягу ВВП, рівня цін, швидкості обігу грошей, рівня процента тощо.

Пропозиція формується на базі наявної маси грошей в обороті й емісійної діяльності банків. Тому банки, регулюючи пропозицію грошей, повинні орієнтуватися на зміну попиту на гроші, а не навпаки.

Зрівноваження попиту і пропозиції на ринку грошей визначає об'єктивний рівень ставки процента, за якого досягається стабілізація кон'юнктури цього ринку.

Взаємозв'язок між попитом, пропозицією і ціною грошей на цьому ринку реалізується відповідно до загальних закономірностей функціонування ринку: попит на гроші впливає на рівень процента прямо пропорційно, а пропозиція грошей – обернено пропорційно.

Література до теми 3 : основна [3-9], допоміжна [2-7].

Семінарське заняття за темою № 4: «Грошові системи»

Навчальна мета заняття: вивчити структуру грошової системи в її класичному виразі, що включає: а) форми грошового обігу; б) типи грошового обігу; в) грошові стандарти.

Час проведення – 2 год.

Навчальні питання:

1. Поняття грошової системи та її елементи.
2. Основні типи грошових систем та їх еволюція.
3. Грошова система України.

Методичні вказівки

Вивчення цієї теми є ще одним кроком руху пізнання від абстрактного до конкретного. Гроші, хоч і виникають стихійно із світу товарів, однак в умовах державності їх рух стає організованим, системним. Грошова система є формою грошового устрою держави. Різним типам держав відповідають і різні типи грошових систем, що ставить питання про їх вивчення.

Грошова система – це форма організації грошового обігу в країні. Вона є складовим елементом господарського механізму й регулюється законами, встановленими державою.

До основних елементів грошової системи належать: найменування грошової одиниці; масштаб цін; валютний курс; види готівкових грошових знаків, які мають законну платіжну силу; регламентація безготівкового обороту; державний апарат, який здійснює регулювання грошового обігу

Тип грошової системи визначається змістом її елементів та їх взаємодією, які обумовлюють тенденції розвитку та закономірності функціонування грошової системи. Тип грошової системи залежить від того, у якій формі функціонують гроші: 1) як товар – загальний еквівалент або 2) як знаки вартості.

У зв'язку з цим розрізняють певні типи грошових систем. Залежно від

форми, в якій функціонують гроші, виділяють: 1) система металевого обігу, де грошовий метал діє та безпосередньо перебуває в обігу і виконує усі функції грошей, а банкноти розмінні на метал; 2) система обігу кредитних та паперових грошей, де золото витіснено з обігу, а для розрахунків використовують лише нерозмінні на грошовий метал знаки грошей – казначейські білети або банківські білети (банкноти).

В Україні, відповідно до ст. 99 Конституції України, грошовою одиницею є гривня () = 100 копійкам.

Становлення України як незалежної держави у серпні 1991 р. обумовило необхідність введення власних грошей, як невід’ємного атрибуту державності. У якості назви нової валюти й було використане найменування стародавньої грошової одиниці, що існувала на території Київської Русі – гривні.

Введення гривні як національної валюти України було здійснено в ході проведення грошової реформи у вересні 1996 р. До введення власної грошової одиниці в Україні існували перехідні гроші:

- грошова одиниця колишнього СРСР – карбованець (рубль), сотою долею якого була копійка,
- купоно-карбованці, запроваджені Національним банком України у січні 1992 р.

Література до теми 4 : основна [3-9], допоміжна [2-5, 10, 11].

Семінарське заняття за темою № 5: «Інфляція та грошові реформи»

Навчальна мета заняття: усвідомити інфляцію як економічне явище, що характеризує якісний стан грошового обігу в умовах, коли перестає діяти механізм автоматичного забезпечення сталості грошей.

Час проведення – 4 год.

Навчальні питання:

1. Загальна характеристика інфляції: соціально-економічна сутність та закономірності інфляції.
2. Види інфляції та теоретичні концепції інфляції.
3. Соціально-економічні наслідки інфляції.
4. Державне регулювання інфляції.
5. Грошові реформи.

Методичні вказівки

Інфляція як економічне явище характеризує якісний стан грошового обігу в умовах, коли перестає діяти механізм автоматичного забезпечення сталості грошей.

Найбільш розповсюдженою є класифікація видів і типів інфляції залежно від темпів знецінення грошей та чинників, що викликають інфляцію. МВФ виділяє наступні стадії інфляційного процесу: повзуча інфляція, відкрита або помірна інфляція, галапуюча інфляція,

гіперінфляція, стагфляція, дефляція. за другим критерієм, тобто чинниками, що викликають інфляцію відомі два її типи: інфляція витрат (пропозиції) та інфляція попиту.

У соціальній сфері інфляція створює передумови для перерозподілу доходів між найманими працівниками та підприємцями на користь останніх. Зростання товарних цін спричинює збільшення прибутків підприємців і зменшує реальні доходи робітників, службовців та інших верств населення.

В економічній сфері діапазон негативних наслідків інфляції є ще ширшим. Особливо відчутно вона впливає на розвиток виробництва, торгівлю, кредитну і грошову системи, державні фінанси, валютну систему і на платіжний баланс країни.

Негативно впливає інфляція і на фінансову систему, особливо на другій стадії, коли емісія грошей не встигає за їх знеціненням. Реальна вартість усієї суми державних доходів постійно зменшується. Тому держава змушена «посилювати тиск» на друкарський станок, щоб компенсувати фінансові втрати від інфляції. Держава зменшує свої витрати на соціальні потреби, що загострює соціально-політичну нестабільність у країні.

Наслідком впливу інфляції на зовнішньоекономічні зв'язки є падіння курсу національної валюти відносно валют країн, де інфляція відсутня чи розвивається нижчими темпами.

Антиінфляційна політика як комплекс заходів з державного регулювання економіки, спрямованих на боротьбу з інфляцією використовує два основні напрями: 1) дефляційну політику (регулювання попиту), 2) політику доходів.

Грошова реформа є складовою антиінфляційної політики і спрямовується на усунення наслідків інфляції у грошовій сфері й створення монетарних та економічних передумов для стабілізації грошей.

Залежно від мети проведення та глибини перебудови державною наявної грошової системи реформ класифікуються таким чином: 1) створення нової грошової системи; 2) грошові реформи без якісної перебудови системи грошового обігу; 3) проведення спеціальних стабілізаційних заходів з метою стимулювання інфляції чи подолання її наслідків за допомогою нуліфікації, деномінації, девальвації, ревальвації (рестоврації).

Література до теми 5 : основна [2-7], допоміжна [3-8].

Семінарське заняття за темою № 6: «Валютний ринок і валютні системи»

Навчальна мета заняття: визначитись з поняттями: валюта, валютні відносини, конвертованість валюти, валютний ринок, валютний курс та валютна політика держави.

Час проведення – 4 год.

Навчальні питання:

1. Сутність валюти та валютних відносин. Конвертованість валюти
2. Валютна система. Види валютних систем та їх еволюція
3. Валютний ринок. Види валютних операцій
4. Валютний курс: поняття, функції, види. Котирування валют
5. Валютна політика держави: сутність, форми, інструменти

Методичні вказівки

Валюта – це грошова одиниця, яка використовується у функціях світових грошей для виміру величини вартості товару в процесі здійснення міжнародних розрахунків. Використання валюти прямо чи опосередковано пов'язано із зовнішньоекономічними відносинами.

В поняття «валюта» включаються не тільки кошти у вигляді законних платіжних засобів (готівки) чи депозитів у грошах тієї чи іншої країни, а й інші валютні цінності – платіжні документи (чеки, векселі, сертифікати, акредитиви тощо), фондові цінності (акції, облігації) та інші фінансові інструменти іноземного походження, а також аналогічні платіжні документи та фондові цінності національного походження, якщо вони перетинають митний кордон чи переходять у власність нерезидентів усередині країни.

Конвертованість валюти – це здатність тієї чи іншої національної грошової одиниці вільно обертатися на інші валюти. Розрізняють повну й часткову конвертованість. Повна конвертованість означає відсутність будь-яких валютних обмежень у поточних і фінансових операціях, часткова – збереження тих чи інших обмежень.

Залежно від складу країн-учасниць розрізняють валютні системи: національні, регіональні та світову.

За своїм економічним змістом валютний ринок – це сектор грошового ринку, на якому урівноважуються попит і пропозиція на такий специфічний товар як валюта. За своїм призначенням і організаційною формою валютний ринок – це сукупність спеціальних інститутів і механізмів, які у взаємодії забезпечують можливість вільно продати-купити національну та іноземну валюту на основі попиту та пропозиції.

Валютний ринок має всі атрибути звичайного ринку: об'єкти і суб'єкти, попит і пропозицію, ціну, особливу інфраструктуру, комунікації тощо.

За характером операцій валютний ринок поділяється на ринок конверсійних операцій та ринок депозитно-кредитних операцій. *Ринок конверсійних операцій* є найтипівішим для валютного ринку взагалі, його ключовим елементом. На цьому ринку купівля-продаж здійснюється в традиційній формі, переважно на еквівалентних засадах шляхом обміну

рівновеликих цінностей, представлених різними валютами. На цьому ринку складається валютний курс. *Ринок депозитно-кредитних операцій* – це досить специфічний сектор валютного ринку, на якому купівля-продаж валюти має умовний характер, що проявляється в залученні банками іновалюти на депозитні вклади на узгоджені строки та в наданні банками іновалютних позичок на різні строки. На цьому ринку ціна валюти формується у вигляді процента.

Особлива роль на валютному ринку належить валютному курсу, тобто ціні грошової одиниці однієї країни, яка виражена в грошових одиницях іншої країни або в міжнародних валютних одиницях. Іншими словами, це співвідношення, за яким одна валюта обмінюється на іншу.

Проведення зваженої та обґрунтованої курсової політики є головною метою валютного регулювання Центрального банку будь-якої країни. Обмінні курси впливають не тільки на стан міжнародної торгівлі, а значною мірою і на національну економіку. При цьому, вони застосовують такі види валютних курсів: фіксований валютний курс; «вільно плаваючий» курс; «регульований плаваючий» валютний курс; систему множинних валютних курсів; подвійний валютний курс.

Важливим призначенням національної валютної системи є розроблення і реалізація державної валютної політики як сукупності організаційно-правових та економічних заходів у сфері міжнародних валютних відносин, спрямованих на досягнення визначених державою цілей.

Кінцевими цілями валютної політики є стратегічні цілі монетарної політики взагалі – зростання зайнятості та виробництва ВВП, стабілізація цін. Механізм валютної політики пов'язаний також з проміжними та тактичними цілями монетарної політики, оскільки має можливість впливати своїми інструментами на основні монетарні індикатори — масу грошей в обороті та процентну ставку.

Література до теми 6 : основна [1-3, 12, 18], допоміжна [1-7].

Семінарське заняття за темою № 7: «Механізм формування пропозиції грошей та грошово-кредитна політика»

Навчальна мета заняття: визначити, яким чином формується пропозиції грошей та здатність банківської системи створювати грошово-кредитний мультиплікатор.

Час проведення – 4 год.

Навчальні питання:

1. Формування пропозиції грошей. Сутність грошово-кредитного мультиплікатора.
2. Грошово-кредитна політика центрального банку.
3. Сучасні стратегії грошово-кредитної політики.

Методичні вказівки

Динаміка пропозиції грошей впливає на загальний стан економіки країни. Зміна грошової маси шляхом її збільшення чи зменшення в обороті здійснюється за допомогою банківської системи, за рахунок емісійної діяльності – Національного банку України та комерційних банків.

Показником, що характеризує здатність банківської системи створювати «нові гроші», є грошово-кредитний мультиплікатор, який представляє процес створення нових банківських депозитів (безготівкових грошей) при кредитуванні банками клієнтури на основі додаткових (вільних) резервів, що надійшли в банк ззовні.

Основний сенс грошово-кредитного мультиплікатора полягає в тому, що він кратно примножує кількісні параметри грошової маси, тобто показує максимальну кількість нових кредитних грошей, яку може утворити кожна грошова одиниця (долар чи гривня) відповідно до проведених операцій на відкритому ринку.

Грошово-кредитна політика – комплекс заходів у сфері грошового обігу та кредиту, скерований на регулювання економічного зростання, стримування інфляції та забезпечення стабільності грошової одиниці України, забезпечення зайнятості.

Головною метою грошово-кредитної політики з урахуванням положень Конституції України є забезпечення стабільності грошової одиниці.

Відповідно до Закону України «Про Національний банк України» під час виконання своєї основної функції НБУ має виходити із пріоритетності досягнення та підтримки цінової стабільності в державі.

Закон України «Про Національний банк України» (ст. 25) основними економічними засобами та методами грошово-кредитної політики визначає регулювання обсягу грошової маси через: визначення та регулювання норм обов'язкових резервів для банків; процентну політику; рефінансування комерційних банків; управління золотовалютними резервами; операції з цінними паперами, у тому числі з казначейськими зобов'язаннями, на відкритому ринку (крім корпоративних цінних паперів); регулювання імпорту та експорту капіталу; запровадження на строк до 6 місяців вимоги щодо обов'язкового продажу частини надходжень в іноземній валюті; зміну строків розрахунків за операціями з експорту та імпорту товарів; емісію власних боргових зобов'язань і операції з ними.

Для виконання основної мети грошово-кредитної політики центральні банки використовують монетарні режими: монетарного таргетування, валютного таргетування, та інфляційного таргетування.

Література до теми 7 : основна [1-5], допоміжна [2-6].

Семінарське заняття за темою № 8: «Роль грошей у ринковій економіці»

Навчальна мета заняття: отримати знання щодо соціально-економічної ролі грошей у ринковій економіці.

Час проведення – 2 год.

Навчальні питання:

1. Зв'язок функцій та ролі грошей.
2. Роль грошей на різних етапах економічного розвитку.
3. Кількісний і якісний аспекти ролі грошей.
4. Еволюція ролі грошей в економіці України.

Методичні вказівки

Аналізуючи функції грошей можна простежити, що в сучасному світі гроші відіграють дуже важливу роль. Так, у функції міри вартості гроші вимірюють не тільки вартість всіх товарів і послуг, але й капіталу. При купівлі-продажу цінностей за готівковий розрахунок, гроші виступають засобом обігу, як товару, так і капіталу.

Гроші у функції засобу платежу обслуговують різні платіжні відносини, у тому числі й трудові. Саме це функція грошей забезпечила широкий розвиток кредитної системи.

Гроші як засіб накопичення і заощадження концентруються в кредитній системі і забезпечують власнику прибуток. Накопичення у формі золотих прикрас, зливків золота і т. і. захищають грошові багатства від знецінення.

Функціонуючи на світовому ринку, гроші виконують функцію світових грошей та забезпечують перелив капіталу між країнами.

Завдяки поширенню грошових відносин на всі фактори суспільного виробництва – засоби праці, предмети праці і робочу силу – просте товарне виробництво перетворилось у виробництво, метою якого є отримання прибутку, а самі гроші набули принципово нової якості – стали носієм капіталу, відкрили можливість кожному, хто має вільну вартість, легко і швидко її капіталізувати.

Насамперед грошового виразу у формі прибутку набула мета сучасного виробництва. Це дало можливість зняти усілякі обмеження з його розвитку, оскільки нагромадження грошей (прибутку) не має будь-яких внутрішніх обмежень.

На ринку розвивається конкуренція як загальносуспільне явище – конкуренція за покупця, за робоче місце, за вигідне замовлення тощо. По суті, в усіх цих випадках ведеться боротьба за отримання більшої суми грошових доходів. Оскільки перемагає той, хто спроможний одержати найкращі результати в такому змаганні, конкуренція, а значить і гроші, стають рушійною силою науково-технічного прогресу, зростання продуктивності суспільної праці, інтенсифікації виробництва, забезпечення високої якості продукції та ін.

У проблемі ролі грошей у розвитку економіки можна розрізняти якісний і кількісний аспекти. В якісному аспекті роль грошей виявляється у тому, що сама їх наявність, саме грошове середовище, в якому діють економічні агенти, позитивно впливає на розвиток суспільного виробництва.

Кількісний аспект ролі грошей полягає в тому, що через зміну кількості грошей в обороті можна активно впливати на економічні процеси, зокрема на результати діяльності економічних агентів як виробників і як споживачів. Цю можливість широко використовують усі держави з ринковою економікою для регулювання економічного життя в країні. Збільшуючи чи зменшуючи масу грошей в обороті, центральні банки, які діють від імені своїх держав, забезпечують зміну таких економічних інструментів, як платоспроможний попит, ціни, процент, валютний курс, курс цінних паперів тощо. Завдяки цьому забезпечується вплив на такі вирішальні економічні процеси, як інвестиції, зростання виробництва, зайнятість, розвиток експорту й імпорту та їх збалансування тощо.

Досвід країн з розвинутою ринковою економікою показує основні напрями успішного використання грошей у трансформаційній економіці України. По-перше, це максимальне переведення на ринкові засади всіх сфер економічних відносин. Грошова форма повинна реально опосередковувати всі процеси розширеного відтворення, забезпечувати здійснення їх на еквівалентній основі. На принципах еквівалентності, самофінансування, самодостатності повинна ґрунтуватися діяльність не тільки виробничих підприємств, а й економічних суб'єктів бюджетної сфери. По-друге, переорієнтація цілей економічної, у тому числі грошової, політики із забезпечення інтересів центру на інтереси безпосереднього виробника, окремих колективів, регіонів тощо.

Література до теми 8 : основна [1-9], допоміжна [1-4, 7, 8].

Семінарське заняття за темою № 9: «Теорії грошей»

Навчальна мета заняття: вивчити теорії грошей

Час проведення – 2 год.

Навчальні питання:

1. Класична кількісна теорія грошей.
2. Неокласичний варіант кількісної теорії грошей.
3. Кейнсіанська концепція кількісної теорії грошей.
4. Сучасний монетаризм як напрямок розвитку кількісної теорії грошей.
5. Сучасний кейнсіансько-неокласичний синтез у теорії грошей.

Методичні вказівки

Визначальною ознакою кількісної теорії є положення про те, що вартість грошей і рівень товарних цін визначаються змінами кількості грошей: чим більше їх в обороті, тим ціни вищі, а вартість грошей нижча, і навпаки. Впливаючи на ціни товарів і послуг, кількість грошей впливає і на всі інші економічні процеси: зростання номінального обсягу ВВП, національного доходу, платоспроможного попиту та ін.

Сутність кон'юнктурної теорії грошей М.І. Туган-Барановського полягає в тому, що загальний рівень цін, а отже і вартість грошей, він пов'язує не з кількістю грошей, а з загальними умовами товарно-грошового

ринку, або загальною кон'юктурою товарного ринку. У фазі економічного піднесення загальний рівень цін зростає і вартість грошей знижується. А в фазі економічного спаду ціни знижуються і вартість грошей зростає. Ці коливання цін і вартості грошей в економічному циклі здійснюються, на думку М. І. Туган-Барановського, незалежно від кількості грошей, тобто під впливом негрошових чинників.

Дж. М. Кейнс дійшов висновку, що в нових умовах ринковий механізм суспільного відтворення не спроможний самотійно, на засадах саморегулювання забезпечити достатню ринкову рівновагу і рівномірність економічного розвитку. Тому виникла об'єктивна необхідність доповнити цей механізм державним регулюванням економіки.

Дж. М. Кейнс остаточно відкинув постулати класичної теорії, що «гроші не мають значення» у відтворювальному процесі, що це лише другорядний технічний інструмент, і довів протилежне: гроші мають суттєве значення і виконують самотійну роль у розвитку економіки. Вони активно впливають на мотиви поведінки економічних суб'єктів, на їх господарські рішення і тому є джерелом стимулювання підприємницької активності і розвитку виробництва.

Головним каналом зв'язку між сферами реальної економіки і грошовою сферою Кейнс визнав норму процента, яка зазнає впливу сил грошового ринку (попиту і пропозиції грошей) й одночасно сама впливає на прийняття рішень про майбутні інвестиції.

З цих двох кейнсіанських положень впливало третє – про можливість ефективного регулювання грошей і свідомого використання їх державою як інструмента впливу на економіку, про проведення дійової монетарної політики з метою згладжування коливань економічного циклу та впливу на економічний розвиток взагалі.

Отож, він створив закінчену концепцію «керованих грошей», що базувалася на широкому державному регулюванні пропозиції грошей та була спрямована на забезпечення стимулювання ефективного попиту. Гроші стали об'єктом державного регулювання й одночасно інструментом державного втручання в економічні процеси через механізм монетарної політики.

Головна новизна, внесена Дж. М. Кейнсом – виокремлення третього елемента попиту на гроші – попиту на спекулятивні залишки.

Найбільш вагомими елементами сучасного монетаризму, які стосуються теорії грошей та монетарної політики, є наступні положення:

Усупереч базовому положенню кейнсіанської теорії, що ринкова економіка внутрішньо незбалансована і її механізм не здатний до саморегулювання, монетаристи дотримуються прямо протилежного погляду – вільна ринкова економіка, що базується на приватній власності, є потенційно гармонійною, здатною до повного саморегулювання, якщо певні зовнішні сили цьому не стануть на заваді. Тому якщо в реальній дійсності в

економіці є такі явища, як періодичні кризи, безробіття, інфляція тощо, то це результат дії саме таких зовнішніх сил.

Грошова сфера у монетаристів є відносно самостійною, відокремленою від сфери реальної економіки, що означало відродження «класичної дихотомії», яка розглядає грошовий механізм як екзогенний щодо економіки. Оскільки грошова сфера безпосередньо пов'язана з діяльністю держави (через емісію грошей та монетарну політику), то якраз вона не може бути внутрішньо збалансованою і є потужним джерелом дестабілізації для сектора реальної економіки.

Оскільки головна загроза дестабілізації для реальної економіки виходить з грошової сфери, то остання повинна бути центральним об'єктом державного регулювання, з тим щоб створити найсприятливіші умови для повної реалізації можливостей ринкового механізму саморегулювання.

Сучасна монетарна практика базується, власне, на рекомендаціях як кейнсіанців, так і монетаристів. Так, операції на відкритому ринку, що найбільш безпосередньо впливають на пропозицію грошей, ґрунтуються на монетаристських рецептах проведення грошово-кредитної політики, а процентна політика, яка більш тісно пов'язана з інвестиційними процесами – на кейнсіанських рецептах. Проте як одні, так і другі вживаються в практичній діяльності центральних банків з регулювання монетарної сфери. Процентна політика та операції відкритого ринку вважаються класичними інструментами грошово-кредитної політики і в цьому статусі увійшли в більшість публікацій з монетаристської теорії, у тому числі в навчальну літературу.

Література до теми 9 : основна [1-7], допоміжна [2-8].

Семінарське заняття за темою № 10: «Сутність і функції кредиту»

Навчальна мета заняття: визначитись щодо необхідності та сутності кредиту як джерела фінансування розширеного відтворення

Час проведення – 4 год.

Навчальні питання:

1. Форми та види кредиту.
2. Принципи кредитування.
3. Роль кредиту в економіці країни.

Методичні вказівки

Кредит – це суспільні економічні відносини між різними суб'єктами (юридичними та фізичним особами, державами) з приводу перерозподілу вартості в процесі передачі один одному в тимчасове користування вільних грошових коштів (або матеріальних засобів) на засадах зворотності, платності та добровільності.

Кредит об'єднує собі два процеси: 1) акумуляцію тимчасово вільних коштів; 2) вкладення або розміщення цих коштів.

Сутність кредиту проявляється через його функції. Функція має об'єктивний характер, кожна з них виконує конкретну «роботу».

Кредиту притаманна перерозподільча функція, тобто за його допомогою відбувається перерозподіл вартості на засадах повернення. Ця функція властива всім формам та видам кредиту. Перерозподілятися може тільки вартість (як у товарній, так і в грошовій формі), котра в даний момент є вільною. При цьому власник вартості не змінюється, ним лишається кредитор. Позичальник тимчасово користується лише споживчою вартістю наданих у кредит речей чи грошових ресурсів.

Другою функцією кредиту є створення грошей для грошового обігу – емісійна функція, її виконує лише банківський кредит, саме методами кредитної експансії (розширення кредиту) та кредитної рестрикції (звуження кредиту) регулюється кількість грошей в обігу.

Між обома функціями кредиту (перерозподільчою та емісійною) існує тісний зв'язок.

Одноєю з функцій кредиту є регулювання економіки: кредит дозволяє залучати матеріальні ресурси чи грошові кошти в ті галузі економіки, що найбільше цього потребують.

Контрольна функція – забезпечується контроль за дотриманням умов та принципів кредиту з боку суб'єктів кредитної угоди.

Ще в економічній літературі називають такі функції кредиту: акумуляцію та мобілізацію грошового капіталу; економію витрат обігу; прискорення концентрації та централізації капіталу.

Література до теми 10 : основна [1-5, 10], допоміжна [1-4, 9, 10].

Семінарське заняття за темою № 11: «Форми, види і роль кредиту»

Навчальна мета заняття: з'ясувати, які форми та види кредитів можна отримувати для ведення малого та середнього бізнесу

Час проведення – 4 год.

Навчальні питання:

1. Форми та види кредиту.
2. Принципи кредитування.
3. Роль кредиту в економіці країни.

Методичні вказівки

Розрізняють дві форми кредиту: товарна та грошова. У товарній формі кредит надається у разі продажу товарів з відстрочкою платежу (комерційний кредит), при оренді майна (у тому числі лізинг), наданні речей чи приладів у прокат, погашенні міждержавних боргів поставками товарів тощо. У грошовій формі надають свої позички банки, міжнародні фінансово-кредитні установи, уряди та ін. Грошова форма має найширшу сферу застосування, що зумовлено переважно грошовою формою сучасної економіки та перерозподільним призначенням самого кредиту.

В свою чергу товарна форма має наступні види: комерційний,

споживчий, лізинговий, а грошова – державний, міжгосподарський та міжнародний.

Принципами кредитування, тобто основними положеннями кредитного механізму, що визначають сам процес кредитування вважаються наступні: принцип цільового характеру кредитування, принцип строковості, принцип зворотності, принцип платності та принцип забезпеченості кредиту.

Кредит відіграє багатогранну роль в економіці України, а саме: 1. Кредит забезпечує безперервність процесів розширеного відтворення, за його допомогою можна подолати сезонність виробництва, підвищити інтенсифікацію виробництва, оскільки одержання кредиту сприяє збільшенню виробництва. 2. За допомогою кредиту центральний банк має можливість впливати на пропозицію грошей. 3. Кредит виступає знаряддям проведення антиінфляційної політики держави. 4. Кредит створює сприятливі умови для підтримки та середнього бізнесу, особливо під час відкриття нових підприємств та їх подальшого становлення, 5. Застосування державного кредиту дає змогу вирішити проблему покриття дефіциту державного бюджету. 6. Кредит сприяє впровадженню нових технологій.

Література до теми 11 : основна [3-8, 10], допоміжна [2-9].

Семінарське заняття за темою № 12: «Теоретичні засади процента»

Навчальна мета заняття: з'ясувати сутність та роль позичкового процента як плати за користування кредитом

Час проведення – 4 год.

Навчальні питання:

1. Позичковий процент, його сутність і роль.
2. Методичні основи нарахування процентів.

Методичні вказівки

Позичковий процент є платою за користування позичковим капіталом, тобто його ціною. При цьому між кредитором і позичальником відносно величини процента, строків і методів його сплати виникають певні економічні відносини. Сплата процента характеризує передачу певної частини вартості без одержання еквівалента. Процентна сума повністю переходить від позичальника до кредитора. Цей перехід вартості за напрямом протилежний рухові кредиту, що надається, але збігається з рухом кредиту, котрий повертається.

Джерелом сплати процента є додаткова вартість, що створюється у процесі виробництва, а його кількісним визначенням – його ставка, або норма.

Норма процента – це відношення суми річного доходу, одержуваного на позичковий капітал, до суми капіталу, наданого в позичку, помножене на 100.

Процес нарахування процентів означає, що нараховані проценти додаються до початкової суми боргу і проценти нараховуються на всю

отриману після приєднання суму, тобто базою нарахування процентів є як початкова сума фінансової операції, так і сума вже накопичених до цього часу процентів.

Література до теми 12 : основна [7-9, 17, 18], допоміжна [1-9].

Семінарське заняття за темою № 13: «Фінансове посередництво грошового ринку»

Навчальна мета заняття: визначити поняття фінансове посередництво, склад та функції фінансових посередників в Україні

Час проведення – 4 год.

Навчальні питання:

1. Сутність, призначення та види фінансового посередництва.
2. Банки як провідні суб'єкти фінансового посередництва. Банківська система.
3. Небанківські фінансово-кредитні установи, їх класифікація та характеристика.

Методичні вказівки

Посередництво на грошовому ринку – це специфічний вид діяльності, який полягає в акумуляції його суб'єктами в обмін на свої зобов'язання вільних грошових капіталів і розміщення їх від свого імені в дохідні активи.

Унаслідок цієї діяльності:

- на ринку з'являються нові фінансові інструменти і загальний асортимент їх значно розширюється;
- урізноманітнюється трансформація грошового капіталу, що сприяє кращій адаптації його руху до потреб розширеного відтворення;
- скорочуються витрати економічних суб'єктів на забезпечення руху свого грошового капіталу;
- зменшуються ризики економічних суб'єктів, пов'язані з використанням свого грошового капіталу.

До фінансових посередників відносяться різноманітні фінансово-кредитні інститути та ін.

БАНК - юридична особа, яка на підставі банківської ліцензії має виключне право надавати банківські послуги, й відомості про яку внесені до Державного реєстру банків.

Банком є кредитна установа, яка обслуговує юридичних і фізичних осіб, а саме: приймає депозити, надає кредити, здійснює розрахунково-касове обслуговування, має обов'язкові резерви у центральному банку. Це базові ознаки комерційного банку, який виступає одночасно у ролі й покупця, й продавця існуючих у суспільстві тимчасово вільних грошових коштів.

Банк в економічному розумінні виконує комплекс базових операцій, які у сукупності являють собою закінчений процес посередництва:

- акумуляцію грошових коштів економічних суб'єктів з правом вільного розпорядження ними;

- вільне розміщення їх у дохідні активи від свого імені та під свою відповідальність;
- безумовне виконання розпоряджень власників акумульованих коштів щодо їх використання – повернути гроші власникові готівкою, переказати на рахунки третіх осіб чи на власні рахунки інших видів у цьому чи іншому банках.

Зростання ролі небанківських фінансових установ, до яких відносяться страхові компанії, пенсійні фонди, кредитні спілки, фінансові, інвестиційні фонди та компанії тощо, викликано наступними основними чинниками:

- по-перше, збільшенням доходів населення у розвинутих країнах;
- по-друге, активним розвитком ринку цінних паперів;
- по-третє, наданням цими установами послуг, які не в змозі надавати банки;
- по-четверте, деякі небанківські фінансові установи (пенсійні фонди, страхові компанії) акумулюють грошові кошти населення на значно більші строки, ніж банки. Це дає їм можливість здійснювати довгострокові інвестиції.

У сучасних умовах небанківські фінансові інститути займаються акумуляцією заощаджень населення, наданням кредитів шляхом облігаційних позик державі та фірмам, мобілізацією капіталу шляхом емісії акцій; здійснюють іпотечне кредитування; надають споживчі кредити населенню.

Література до теми 13 : основна [3-8,16-18], допоміжна [1-4, 10].

Семінарське заняття за темою № 14: «Теоретичні засади діяльності комерційних банків»

Навчальна мета заняття: з'ясувати теоретичні засади діяльності комерційних банків.

Час проведення – 4 год.

Навчальні питання:

1. Комерційні банки: поняття та функції.
2. Пасивні операції комерційних банків.
3. Активні операції комерційних банків.
4. Фінансові послуги комерційних банків.

Методичні вказівки

Комерційні банки це багатофункціональні організації, які відіграють активну роль в економічному житті держави, а саме:

- акумулюють основну частину кредитних ресурсів і надають своїм клієнтам повний комплекс фінансових послуг, включаючи кредитування, залучення депозитів, розрахункове обслуговування, купівлю-продаж і збереження цінних паперів, іноземної валюти,
- видають їм гарантії, виступають посередниками при веденні

комерційних справ, операцій та ін.

Залежно від характеру усі операції комерційного банку поділяються на: а) пасивні – за допомогою яких створюються банківські ресурси; б) активні – розміщення акумульованих ресурсів з метою отримання прибутку.

Активні операції комерційних банків – це операції, що пов'язані з розміщенням та використанням власного капіталу, залучених і позичених коштів банків з метою отримання прибутку та підтримання своєї ліквідності.

Основними видами активних операцій комерційних банків є: кредитні операції та інвестиційні операції.

Комерційні банки надають своїм клієнтам різноманітні фінансові послуги: обслуговування платіжного обігу; обслуговування зовнішньоекономічної діяльності; лізингові; факторингові; довірчі (трастові); гарантійні; посередницькі; консультаційні; послуги по зберіганню цінностей.

Література до теми 14 : основна [3-10, 14], допоміжна [1-5].

Семінарське заняття за темою № 15: «Центральні банки в системі монетарного та банківського управління»

Навчальна мета заняття: визначитись, яким чином центральні банки приймають участь в системі монетарного та банківського управління

Час проведення – 4 год.

Навчальні питання:

1. Центральні банки, їх походження та функції.
2. Центральний банк України: статус та організаційна структура.
3. Функції та завдання НБУ.
4. Пасивні та активні операції НБУ.

Методичні вказівки

Центральний банк відіграє провідну роль на грошовому ринку. Він впливає на стан економіки через регулювання пропозиції грошей, а також через здатність впливати на рівень процентних ставок.

Центральний банк має особливий правовий статус, оскільки поєднує окремі риси банківської установи і державного органу управління.

У більшості країн з розвиненою ринковою економікою центральні банки є незалежними від органів державної влади у встановленні цільових орієнтирів монетарної політики й у виборі інструментів регулювання грошового обороту. Проте незалежність центрального банку не може бути абсолютною.

Основною функцією центрального банку, так як і НБУ, є забезпечення стабільності власної валюти. З цього погляду центральний банк є емісійним центром готівкового обігу; «банком банків»; органом банківського регулювання та нагляду; банкіром і фінансовим агентом уряду; провідником грошово-кредитної політики в державі.

Юридичний статус, повноваження та принципи організації

центрального банку України - Національного банку України визначаються Конституцією та Законами України «Про банки і банківську діяльність» та «Про Національний банк України». Згідно з законом Національний банк України є центральним банком країни, особливим центральним органом державного управління.

Структура Національного банку побудована за принципом централізації з вертикальним включенням: центральний апарат управління; філії (територіальні управління) Національного банку України; Операційне управління; Центральне сховище; Державна скарбниця України; Центральна розрахункова палата; Фабрика банкнотного паперу та Банкнотно-монетний двір.

Відповідно до Конституції України основною функцією Національного банку є забезпечення стабільності грошової одиниці України.

При виконанні своєї основної функції Національний банк має виходити із пріоритетності досягнення та підтримки цінової стабільності в державі.

Цінова стабільність – збереження купівельної спроможності національної валюти шляхом підтримання у середньостроковій перспективі (від 3 до 5 років) низьких, стабільних темпів інфляції, що вимірюються індексом споживчих цін.

Фінансова стабільність – стан фінансової системи, в якому вона здатна належним чином забезпечити можливість ефективно виконувати свої ключові функції, такі як фінансове посередництво та забезпечення здійснення платежів, і таким чином сприяти стійкому економічному зростанню, а також протистояти негативному впливу кризових явищ на економіку.

Національний банк також сприяє додержанню стійких темпів економічного зростання та підтримує економічну політику Кабінету Міністрів.

Головне завдання грошово-кредитної політики НБУ – регулювання безготівкової емісії, основним джерелом якої є комерційні банки, оскільки переважну частину грошового обігу становить безготівковий обіг.

При розробленні Основних засад грошово-кредитної політики використовуються макроекономічні показники. Згідно із Законом України «Про Національний банк України» основними економічними засобами і методами грошово-кредитної політики є регулювання обсягу грошової маси через: визначення та регулювання нормативів обов'язкових резервів для комерційних банків; процентну політику; рефінансування комерційних банків; управління золотовалютними резервами; операції з цінними паперами та ін. Національний банк має право надавати кредити для рефінансування банку.

Пасивні операції центральних банків – операції із залучення фінансових ресурсів. Вони включають: операції з формування банківського

капіталу; емісійні операції; зобов'язання центрального банку щодо комерційних банків, уряду, кредиторів і вкладників.

Активні операції центрального банку – це операції з розміщення банківських ресурсів. Вони включають операції, пов'язані із вкладенням коштів у грошові та матеріальні активи, із формуванням золотовалютних резервів, з державними цінними паперами та кредитами, наданими комерційним банкам та уряду. До основних активних операцій центральних банків належать: обліково-позичкові операції; банківські інвестиції; операції з золотом та іноземною валютою.

Література до теми 15 : основна [1-4; 14], допоміжна [1-3, 11].

Семінарське заняття за темою № 16: «Міжнародні фінансово-кредитні установи та їх співробітництво з Україною»

Навчальна мета заняття: ознайомитись з сучасною системою міжнародних валюто-кредитних організацій та їх співробітництво з Україною.

Час проведення – 4 год.

Навчальні питання:

1. Сучасна система міжнародних валютно-кредитних організацій.
2. Міжнародний валютний фонд і його діяльність в Україні.
3. Світовий банк: основи організації, структура та призначення.
4. Регіональні міжнародні кредитно-фінансові інституції.
5. Європейський банк реконструкції та розвитку.
6. Банк міжнародних розрахунків.

Методичні вказівки

Інституціональну структуру міжнародного валютно-кредитного ринку складає сукупність міжнародних банків, валютних бірж, валютних фондів, державних установ і міжнародних організацій, через які здійснюється рух капіталу в сфері міжнародних економічних відносин.

Основними структурними блоками є такі групи інститутів:

1. Державні органи та заклади, що контролюють міжнародну валютно-кредитну діяльність країни, – міністерства фінансів, національні банки та ін.
2. Багатонаціональні банки (БНБ).
3. Валютні біржі.
4. Міжнародні валютно-кредитні організації:
 - Міжнародний валютний фонд (МВФ);
 - Група Світового банку (МБРР, МАР, МФК, БАГІ, МЦУІС);
 - Банк міжнародних розрахунків (БМР);
 - Група Європейських міжнародних банків, організаційно пов'язаних з ЄС (ЄІБ, ЄЦБ);
 - Регіональні банки розвитку;
 - Неспецифічні органи ООН (ЕКОСОР, ЮНКТАД);
 - Клуби кредиторів (Паризький, Лондонський);

– Консультативні групи (G–5, G–7, G–10, G–20, G–24, G–30, G–77 та ін.).

МВФ – міжнародна наднаціональна валютно-кредитна організація, що має статус спеціалізованої представницької установи ООН. МВФ сприяє міжнародному валютному співробітництву та стабілізації валют, підвищенню ступеня їх конвертованості, підтримує рівновагу платіжних балансів країн-членів Фонду, надає короткострокові кредити країнам-членам Фонду для покриття тимчасового дефіциту їхніх платіжних балансів, на ліквідацію валютних обмежень, організовує консультативну допомогу з фінансових і валютних питань.

При наданні кредитів МВФ ставить перед країнами-боржниками деякі політичні та економічні умови, які втілюються у програмах перебудови економіки.

Фінансові ресурси МВФ надаються Україні на досить пільгових умовах: строк сплати 3-5 років, початок оплати – через три роки, процентні ставки за кредит – від 5,75% до 6,29%. Кредити, що залучаються від МВФ, використовуються для підтримки курсу національної валюти та для фінансування дефіциту платіжного балансу України і покликані пом'якшити економічні труднощі у процесі проведення економічних реформ, які дають змогу забезпечити у перспективі економічне зростання в країні.

До найвідоміших регіональних міжнародних кредитно-фінансових установ передусім відносять Міжамериканський банк розвитку (МаБР), Африканський банк розвитку (АфБР) та Азіатський банк розвитку (АзБР).

У межах Європейського економічного співробітництва діють кілька регіональних міжнародних валютно-кредитних установ – Європейський інвестиційний банк (ЄІБ), Європейський фонд валютного співробітництва (ЄФВС) та ін.

Європейський банк реконструкції та розвитку (ЄБРР) є регіональним міжнародним банком, що розпочав свою діяльність у 1991 р. Банк було створено зі спеціальною метою – сприяти переходу до відкритої економіки, орієнтованої на ринок, та розвитку приватної підприємницької діяльності у країнах Центральної і Східної Європи та країнах – колишніх республіках СРСР. Відповідно до Угоди про створення ЄБРР він діє тільки в тих країнах, які дотримуються принципів багатопартійної демократії, плюралізму і ринкової економіки і запроваджують їх у життя.

ЄБРР здійснює як пряме, так і опосередковане фінансування. Пряме – це фінансування безпосередньо Банком, фінансуються великі за обсягом інвестиції або інфраструктурні проекти як приватні, так і за участі місцевої або центральної влади. Опосередковане фінансування відбувається через фінансових посередників (місцеві банки або інвестиційні фонди).

13 серпня 1992 р. після вступу України до ЄБРР їй було відкрито кредитну лінію ЄС на суму 130 млн екю, яку практично відразу було використано.

Пріоритетами діяльності ЄБРР в Україні на сьогодні є: підтримка та розвиток приватного сектора; зміцнення позицій фінансового сектора; сприяння та допомога в реструктуризації та модернізації сектора енергетики; розвиток малих та середніх підприємств (МСП); сприяння реконструкції та реформам ключових секторів інфраструктури, а саме: секторів транспорту, телекомунікацій та комунальних послуг; підтримка підвищення ядерної безпеки.

За роки свого існування банк міжнародних розрахунків - БМР перетворився на провідний інформаційно- дослідницький центр з монетарних і фінансових проблем. Він збирає і публікує інформацію про стан на міжнародному ринку банківських і фінансових послуг. Дослідження банку мають прикладний характер. БМР готує міжбанківську базу даних, доступ до якої мають центральні банки. Вона містить інформацію про діяльність центральних банків на зовнішніх валютних ринках та про стан цих ринків.

БМР своєю діяльністю сприяє виконанню міжнародних фінансових угод, надаючи з цією метою посередницькі і довірчі послуги. При цьому він діє як фіскальний агент або банк-депозитарій з міжнародних угод про позики

Література до теми 16 : основна [3-9, 16], допоміжна [4-7].

4. Рекомендована література (основна, допоміжна), інформаційні ресурси в Інтернеті

Основна література

1. Алексеев І. В., Колісник М.К. Гроші та кредит: навч. посіб. Київ: Знання, 2009. 254 с.
2. Аранчій В. І., Бойко Л. М., Черненко Л. В. Гроші та кредит: навч. посіб. Львів: Магнолія 2006, 2018. 362 с.
3. Бандурка О.М., Глущенко В.В., Глущенко А.С. Гроші та кредит: підручник, 2-ге вид., доп. і перероб. Львів: Магнолія 2006, 2014. 368 с.
4. Гроші та кредит: підручник / С.К. Реверчук, В.І. Грушко, Л.І. Дмитриченко та ін.; за ред. С.К. Реверчука. Київ: Знання, 2011. 382 с.
5. Гроші та кредит: навчальний посібник /О.Л. Шелест ... та ін. ; за ред. О.Л. Шелеста. Харків: О.В. Бровін, 2014. 267 с.
6. Гроші та кредит : підручник / за ред. д.е.н., проф. О. В. Дзюблюка. Тернопіль: ТНЕУ, 2018. 892 с.
7. Ільчук П. Г. Гроші та кредит: підручник. Львів: Сорока, 2016. 410 с.
8. Коваленко Д. І. Гроші та кредит: теорія і практика: навч. посібник. 3-є видання. Київ: Центр учбової літератури, 2019. 352 с.
9. Наумов А. Ф. Гроші та кредит : в Україні і міжнародній економіці (теорія, практика): навчальний посібник. Миколаїв : В.Д. Швець, 2013. 295 с.
10. Про банки та банківську діяльність: Закон України від 7.12.2000 р. № 2121-III URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14>
11. Про заставу : Закон України № 2654-XII від 2.10.1992 р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2654-12>

12. Про затвердження Положення про валютний нагляд: Постанова Правління НБУ від 03.01.2019 № 13 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0013500-19#n163>

13. Про затвердження Положення про ліцензування банків: Постанова Правління НБУ від 22.12.2018 № 149 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0149500-18>

14. Про Національний банк України: Закон України від 20.05. 1999 г. № 679 –XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/679-14>

15. Про систему гарантування вкладів фізичних осіб: Закон України від 23.02.2012 № 4452-VI URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4452-17>

16. Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг: Закон України від 12.07.2001 р. № 2664-III URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2664-14>

17. Тимохова Г. Б. Фінанси, гроші та кредит: навчальний посібник для ст.уденті ВНЗ. Київ: Кондор, 2019. 592 с.

18. Щетинін А.І. Гроші та кредит : підручник. вид. 3-тє, перероб. та доп. Київ: Центр учб. літ., 2008. 430 с.

Допоміжна література

1. Вовчак О. Д., Бучко І. Є., Костак З. Р. Гроші та кредит: навчальний посібник. Київ: Центр учбової літератури, 2019. 424 с.

2. Гроші та кредит : підручник / П.Г. Ільчук, О.О. Коць, І.Ю. Кондрат, Н.Б. Ярошевич. Львів: Видавець ПП Сорока Т.Б., 2016. 412с.

3. Гроші та кредит: підручник / за ред. С.К. Реверчука. Київ: Знання, 2011. 382 с.

4. Гроші та кредит: навч. посіб. / М.І. Крупка, М.С. Мрочко, Б.М. Вишивана, І.М. Крупка, О.В. Остафіль та ін.; ред.: М. І Крупка; Львів. нац. ун-т ім.І.Франка. Львів, 2010. 406 с.

5. Гроші і кредит: в схемах та таблицях : навчальний посібник / К.Ф. Черкашина, Л.Ю. Сисоєва. Київ ЦП «КОМПРИНТ», 2013. 214 с.

6. Гроші та кредит: навч. посібник / І.В. Алексєєв, М.К. Бондарчук. Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2017. 216 с.

7. Гроші та кредит: навч.-метод. посіб. для самостійного вивчення дисципліни / Т.О. Ставерська, І.Л. Шевчук, І.С. Андрющенко. Харків: Видавець Іванченко І.С., 2015. 88 с.

8. Коваленко Д. І. Гроші та кредит: теорія і практика: навч. посібник: 3-тє вид. допов. та перероб. Київ: Центр учбової літератури, 2011. 352 с.

9. Кредитування: теорія і практика: навч. посібник. Київ: Знання, КОО, 2010. 215 с.

10. Мицак О. В., Сороківська М. В. Фінанси, гроші та кредит: методичні вказівки і завдання до семінарських та практичних занять, самостійної роботи, тестові завдання. Львів: Видавництво Львівської комерційної академії, 2016.139 с.

11. Стахорська С. І. Тестові та практичні завдання з навчальної дисципліни «Гроші та кредит». Харків: ХНЕУ, 2013. 67 с.

Інтернет ресурси

1. Національний банк України: <http://www.bank.gov.ua>
2. Рада національної безпеки і оборони України:
<http://www.rnbo.gov.ua/>
3. Урядовий портал: <http://www.kmu.gov.ua>
4. Державний комітет статистики України: <http://www.ukrstat.gov.ua>
5. Державна фіскальна служба України: <http://sfs.gov.ua/>
6. Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України: <http://www.me.gov.ua>
7. Національна бібліотека України імені В.І. Вернадського:
<http://www.nbuv.gov.ua/>